

Tom Blokdijk

De werkelijkheid was en is ons vreemd

Toen de gesubsidieerde kunsten een paar jaar geleden getroffen werden door buitenproportionele bezuinigingen, hebben we moord en brand geschreeuwd. Een samenleving als de onze kan nu eenmaal niet zonder kunst, vinden we.

De reactie was voorspelbaar: 'Hoezo, kunst onmisbaar. De overheid subsidieert alleen activiteiten die een maatschappelijk belang hebben. Nou, vertel eens, hoe zit dat bij de met kunst?' Het antwoord op die vraag bleven wij geruime tijd schuldig. En de eerste pogingen daartoe, waren niet erg overtuigend. Maar het wordt langzamerhand beter.

Laten we het over het theater hebben. Theater confronteert de toeschouwers met een beeld van de werkelijkheid. Welke werkelijkheid? Om te kunnen functioneren moet dat de werkelijkheid zijn die de toeschouwers als hun werkelijkheid herkennen. Een stukje daarvan. Om een maatschappelijk belang te hebben, moet dat stukje belangrijk zijn voor de toeschouwers. Het hoeft hen niet eens zelf aan te gaan. Seksueel misbruik van kinderen en jongeren door een priester roept bij mensen heftige emoties op, ook al hebben

zij er zelf geen ervaring mee. Zoiets mag gewoon al niet voorkomen. Dit verstoort de orde in het kwadraat. Een stuk over een man die als jongen seksueel misbruikt is door een priester en zelf priester is geworden en dat stuk is goed gemaakt, dan stromen de toeschouwers toe. Het belang van dat soort stukken wordt meteen onderkend. Soms vraagt het wat meer tijd voordat dat belang tot je doordringt. Maar er zijn ook voorstellingen waarbij je meteen weet dat ze eigenlijk nergens over gaan. Niet iets van belang, tenminste. Ze zijn misschien schitterend gemaakt zijn, erg ontroerend, of extreem grappig, maar belangrijk... nou nee.

Het is duidelijk: de eerste categorie komt in aanmerking voor subsidie, de tweede niet. .

Een goede gesubsidieerde voorstelling biedt ons een visie op iets wat wij als onze werkelijkheid beschouwen en echt belangrijk vinden. Zaken die ons beroeren, angst aanjagen, waarmee we worstelen en die toch wezenlijk zijn voor ons bestaan, onze toekomst, ons hun geluk. Die visie van de voorstelling verdiept onze eigen visie daarop, verbreedt of ondergraaft die, brengt hem aan het wankelen, bevestigt hem. We worden door elkaar gerammeld, zijn totaal ontdaan, intens blij of zielsgelukkig.

Hoe vaak gebeurt het u dat een gesubsidieerde theatervoorstelling dat bij u teweeg brengt? Mij zelden. Als

dat bij u ook zo is – en eerlijk gezegd hoop ik van niet, maar ben ik bang van wel – dan ziet de toekomst van het gesubsidieerde toneel er slecht uit. Want wat denkt u dat in dat geval het eerste kabinet Halbe Zijlstra in 2017 zal gaan doen?

Hoe komt het dat het theater in deze penibele toestand is geraakt? Waarom houden wij ons zo weinig met zaken bezig die echt belangrijk zijn voor onze toeschouwers?

Ik zie drie oorzaken. De eerste is dat we het theater vooral zien als een vak. U kent die stevige uitspraak wel: Het theater is een vak, niets meer en niets minder. Natuurlijk is het een vak en als we dat niet heel goed uitoefenen bereiken we niks, hoe belangrijk ook. Maar als voorstellingen eigenlijk alleen daarom worden gemaakt, is er geen reden waarom het niet aan de markt kan worden overgelaten. Er wordt nu te veel gesubsidieerd theater gemaakt omdat theatermakers nu eenmaal theater willen maken. En moeten maken: ze leven ervan. Ik kan vaak geen andere noodzaak ontdekken.

De tweede oorzaak is dat wij als theatermakers niet goed weten hoe aan stukken te komen of te maken die duidelijk herkenbaar gaan over de brandende kwesties van toeschouwers nu en daar ook nog een opmerkelijke visie op bevatten. Het is niet zo dat de theatermakers daar geen

behoefte aan hebben. Het wordt op allerlei manieren geprobeerd.

Door voornamelijk nieuwe stukken te spelen bijvoorbeeld. Het aantal daarvan is spectaculair gestegen, de Nederlandse toneelschrijfkunst is opgebloeid. Maar groot is mijn teleurstelling en die van velen met mij, dat veel van die nieuwe schrijvers niet echt belangrijke onderwerpen aansnijden of een niet zo'n erg bijzondere visie op onze werkelijkheid presenteren. Ja. Zo gaat het.

Acteurs begonnen zelf stukken te improviseren. Soms met veel succes – Het Werkteater – soms met minder. Ja. Zo gaat het.

En tenslotte waren er nog die schitterende klassiekers, waarin de toneelschrijvers van toen hun visie vorm gaven op de tijd waarin zij leefden. Hoe kunnen we daarmee onze visie geven op ónze tijd. Al meer dan veertig jaar zijn we dat aan het proberen. Het mislukt bijna altijd jammerlijk, wat wij makers ook allemaal beweren over de actualiteit van onze voorstellingen. Wij verwijzen wel met allerlei vormmiddeltjes naar onze eigen tijd, maar slagen er zelden in daarmee over onze tijd ook iets concreets en bijzonders te melden, iets dat onze opvattingen en ideeën aan het wankelen brengt. Wie Tasso van het Nationale Toneel gezien heeft, weet wat ik bedoel. Ook mij is het vaak niet gelukt. Ja. Zo gaat het.

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

De derde oorzaak dat er zo weinig echt belangrijke voorstellingen zijn is dat de tijd ons al meer dan dertig jaar niet mee zit. Al in 1977 werd het Ik-tijdperk uitgeroepen. Begin jaren tachtig werd het not done om je met de grote kwesties in te laten die de samenleving beroerden, om ergens kritiek op te hebben. Alles wat serieus was, diende belachelijk te worden gemaakt. Alles moest gerelativeerd en geïroniseerd. Je blik als kunstenaar diende niet verder te reiken dan het eigen ik. Er waren en zijn uitzonderingen, maar deze beweging werd in de jaren negentig mainstream. Jonge theatermakers werden en wordt geleerd uit te gaan van wat henzelf bezig houdt. Maar dat is: henzelf. Ok. Maar heeft dat enig maatschappelijk belang? Is dat iets waar mensen naar toe stromen omdat het gaat over iets dat wezenlijk voor ze is? Meestal niet.

Toch zal het moeten lukken. Denk aan het eerste kabinet Halbe Zijlstra. We hebben geen andere keus. Het maken van schitterende voorstellingen alleen zal ons niet redden. We zullen ons moeten richten op de grote brandende kwesties en hete hangijzers van onze tijd. Op zaken waar de mensen echt mee zitten. En dan bedoel ik niet speciaal de grote politieke kwesties. En als de mensen zich daar niet van bewust zijn, moeten we ze daar bewust van maken. Om te beginnen onszelf.

